

jaar
verslag
2016

in de speel-
goedwinkel zijn
letters verstopt
open een boek
en zoek dezelfde
letter in de
winkel

Inhoud

Voorwoord 3

Cultuurmenu

Inleiding 5

1 Samenvatting Cultuurmenu PO en VO 2016 5

2 Organisatie 6

3 Uitvoering 6

3.1 Aantal deelnemers 6

3.2 Werkplan Cultuurmenu 7

3.3 Deelname van de scholen per jaar, per wijk 8

3.4 Busvervoer en roostersysteem 12

3.5 Twee menu's 12

3.6 Montessorischolen 14

3.7 Public Relations 14

3.8 Twee menu's en de doorgaande leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' 14

4 Evaluatieonderzoek schooljaar 2015-2016 21

4.1 Evaluatie 21

4.2 Korte samenvatting evaluatierapport 2015-2016 21

4.3 Over de inhoud van de cultuurmenulesen 21

4.4 Busvervoer 23

5 Toekomst Cultuurmenu PO 24

5.1 Doelstellingen Cultuurmenu 24

5.2 De twee menu's, nieuwe cultuurmenulesen 2015-2016 en verder 26

5.3 Verdieping van leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' 26

5.4 De gelaagdheid in de cultuurmenulesen nog even op een rij 26

5.5 Vakken en bijbehorende kerndoelen waar cultuurmenulesen op aansluiten 27

5.6 Montessorischolen 27

6 Nieuw project Cultuurmenu VO voor het voortgezet onderwijs 28

6.1 Pilot december 2016 28

6.2 Doorstart 2017-2018 29

6.3 Hoe zitten de menu's in elkaar 29

6.4 Meerwaarde van het aanbod 30

7 Financiering 30

8 CultuurSchakel en Cultuurmenu 31

Samenstelling bestuur Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea

G.W.B. van Nooten, voorzitter

Mw. J.A. Smit, secretaris

R.P. Heidt, penningmeester

F. E. van der Schoot, lid

F.E.H. Visser, lid

Het bestuur heeft in 2016 regelmatig vergaderd.

Projectenbureau Haagse Musea

Het bureau is gevestigd in het Museongebouw

Stadhouderslaan 37, 2517 HV Den Haag.

De leiding van het Projectenbureau Haagse Musea is in handen van mw. A.M. Bal.

Voorwoord

Het bestuur van Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea biedt u hierbij het jaarverslag 2016 aan. De stichting is opgericht op 1 juli 2009 en ingeschreven bij de Kamer van Koophandel Haaglanden onder nummer 27347650.

Met ingang van 1 januari 2010 zet deze stichting de activiteiten voort die voorheen door de Vereniging Haags Museum Platform werden uitgevoerd. De stichting heeft als doel het dienen van de collectieve belangen van musea in de regio Haaglanden in de breedste zin.

Als overlegorgaan voor de directies van musea werd per 1 juli 2009 eveneens een stichting opgericht onder de naam van Stichting Directieoverleg Haagse Musea. Deze stichting is opgericht voor het stimuleren van regulier overleg tussen de directies van de Haagse musea teneinde een optimale behartiging van de gezamenlijke belangen te kunnen bewerkstelligen. Initiatieven voortkomend uit het Directieoverleg worden veelal geconcretiseerd door de Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea.

Het is weer gelukt om voor 2016 de activiteiten van de stichting sluitend te financieren. Deze activiteiten van de stichting worden voor een zeer belangrijk deel mogelijk gemaakt door tal van fondsen en sponsors. Wij zijn hen allen dank verschuldigd voor deze ondersteuning. Dit mede namens allen die deelnemen aan de activiteiten die door de stichting worden georganiseerd.

Ten slotte zijn wij een woord van dank verschuldigd aan allen die een grote inzet leveren bij de totstandkoming van onze activiteiten, in het bijzonder aan mw. A.M. Bal onder wiens leiding het Projectenbureau Haagse Musea van de stichting functioneert.

G.W.B. van Nooten,
Voorzitter

cultuur menu

STICHTING
GEZAMENLIJKE
PROJECTEN
HAAGSE
MUSEA

Nieuwsgierige
uiltjes
gezocht!

Lessen met de doorgaande leerlijn kennismaken met cultureel erfgoed in 18 Haagse erfgoedinstellingen
voor het primair onderwijs groep 1 t/m 8 **Informatie:** www.cultuurmenu.nl

2016
2017

Gedrukt door de Haagse Gemeente, 2016

Fonds 1818

VSBfonds
lezen doe mee

Den Haag

ZABAWAS

LEENDE OERFARUW
1818

Stads Bibliotheek

Cultuurmenu

Inleiding

Het Cultuurmenu is een programma van de Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea. Het bestaat uit erfgoed/museumlessen voor groep 1 tot en met groep 8 van het primair onderwijs in Den Haag. Deze lessen volgen een doorgaande leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' en vinden plaats in Haagse erfgoedinstellingen. Ter voorbereiding en verwerking van de lessen wordt lesmateriaal voor op school verzorgd.

Elk jaar bezoekt een leerling een andere erfgoedinstelling. Aan het eind van de basisschoolperiode heeft een leerling kennisgemaakt met de grote verscheidenheid aan erfgoedinstellingen in Den Haag en met diverse aspecten van het cultureel erfgoed in zijn/haar omgeving. Hiermee wordt sinds jaren een bijdrage geleverd aan een goede basis voor cultuureducatie.

Achtergrondinformatie over het Cultuurmenu wordt gegeven op de website www.cultuurmenu.nl, in het meerjarenbeleidsplan 2016-2019, de brochure van het Cultuurmenu voor het primair onderwijs 2015-2016 en 2016-2017 en de jaarverslagen. De stukken zijn op te vragen via het Projectenbureau Haagse Musea, telefoon 070-3381458, e-mail secretariaat@projectenbureauhm.nl

1 Samenvatting Cultuurmenu PO en VO 2016

In totaal hebben meer dan 28.000 leerlingen van de Haagse basisscholen in het kalenderjaar 2016 deelgenomen (het gemiddelde van het aantal deelnemende leerlingen in 2015-2016 en 2016-2017)

Het aanbod van de lessen van de 18 erfgoedinstellingen is verdeeld in twee menu's.

De scholen kunnen bij inschrijving een voorkeur uitspreken voor één van de twee menu's.

De menu's zijn evenwichtig samengesteld wat betreft het soort erfgoedinstelling en het lesaanbod. Het schooljaar 2015-2016 is de leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' opgenomen in het lesaanbod.

De Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea is zeer verheugd over de bijdragen van de financiële ondersteuners. Verschillende organisaties doen al jaren mee en laten hiermee zien vertrouwen te hebben in het Cultuurmenu.

Dankzij de financiële bijdrage van deze organisaties kan het Cultuurmenu haar doelstelling nog steeds uitvoeren ondanks alle veranderingen die in het cultuurele veld plaatsvinden.

In december 2016 heeft een pilot plaats gevonden voor een nieuw project, het Cultuurmenu voor het voortgezet onderwijs, hieraan hebben drie pilotscholen meegedaan met 24 klassen. Dit project is voor de onderbouw, klas 1 t/m 3 op vmbo tl en havo/vwo niveau. Aan de pilot hebben 646 leerlingen deelgenomen, het aanbod is getest bij 2 menu's in 6 erfgoedinstellingen. Zie hierover meer in hoofdstuk 6 van dit verslag.

2 Organisatie

De projectleider van het Cultuurmenu werkt intensief samen met de Werkgroep Educatie van de Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea en legt verantwoording af aan het bestuur.

De Werkgroep Educatie komt onder voorzitterschap van Mw. J.A. Smit (bestuurslid) tweemaandelijks bij elkaar. In deze werkgroep participeren de educatieve afdelingen van de 18 erfgoedinstellingen die meedoen aan het Cultuurmenu.

Museumplan VOF is als externe partner bij het Cultuurmenu betrokken voor de samenstelling van de roosters voor de erfgoedinstellingen, de scholen en het busvervoer. Zij zorgen voor de logistieke organisatie. Museumplan VOF werkt nauw samen met de projectleider van het Cultuurmenu. Om de communicatielijnen vlot te laten verlopen tussen de scholen, de erfgoedinstellingen en de busmaatschappij is er een speciale hotline voor acute zaken en een speciaal e-mailadres voor de roosterzaken ingesteld. De roosters voor de 18 erfgoedinstellingen en de scholen staan online.

3 Uitvoering

3.1 Aantal deelnemers Cultuurmenu primair onderwijs

Voor het schooljaar 2015-2016 hebben 90 schoollocaties (87 scholen) bij het inschrijven 29.200 leerlingen opgegeven.

Het gemiddelde aantal leerlingen voor het kalenderjaar 2016 is 28.000 leerlingen (in 2015 in totaal 27.000 leerlingen) in totaal 1.000 leerlingen meer dan het vorige kalenderjaar.

Scholen uit het Westland

Drie scholen uit het Westland hadden aangegeven mee te willen doen met het Cultuurmenu. Er is een kleine pilot in het schooljaar 2015-2016 uitgevoerd om te onderzoeken of het haalbaar is o.a. qua vervoer en of het Cultuurmenu aanslaat bij deze scholen. Uit deze pilot is gebleken, door middel van evaluatieformulieren en een klankbordgesprek, dat scholen uit het Westland struc-

tureel willen meedoen. Voor het schooljaar 2016-2017 is een vervolg pilot voor het Westland gestart waar 15 scholen aan meedoen. Hiervoor is financiering gevonden in het Westland.

3.2 Werkplan Cultuurmenu

Basis voor het Cultuurmenu PO (primair onderwijs) en het nieuwe initiatief Cultuurmenu VO (voortgezet onderwijs) van 2016 zijn:

- Projectplan Cultuurmenu 2016 -2019 voor het PO;
- onderzoek en Projectplan Cultuurmenu VO 2016-2019;
- Begrotingen PO en VO voor 2016.

3.3 Deelname van de basisscholen per jaar, per wijk

X	Gestart in 2007-2008
X	Gestart in 2008-2009
X	Gestart in 2009-2010
X	Gestart in 2010-2011
X	Gestart in 2011-2012
X	Gestart in 2012-2013
X	Gestart in 2013-2014
X	Gestart in 2014-2015
X	Gestart in 2015-2016
X	Gestart in 2016-2017

School	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Centrum										
Al Qoeba basisschool	X	X	X	X	X	X	X	X		X
Archipel	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Het Galjoen	X	X	X	X	X	X	X	X		
Meester Schabergschool	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Startpunt [1]	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Willemspark	X	X	X	X	X	X				
Yunus Emre [Montersestraat]	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Yunus Emre [Schalk Burgerstraat]										
Jan van Nassauschool	X	X	X							
Springbok [Pretoriusstraat]	X	X								
De la Reyschool [De la Reyweg]	X	X	X	X	X		X	X	X	X
De la Reyschool [Voorthuizenstraat]										
Onze Wereld		X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Triangel		X	X	X	X	X	X	X	X	
De Zuidwal		X								
Comenius			X	X	X	X	X	X	X	X
Prinsehaghe			X	X	X	X	X	X	X	X
Startpunt [2]			X	X	X	X	X	X	X	
De Voorsprong [van Damstraat]			X	X	X	X	X	X	X	X
De Voorsprong [Ruysdaelstraat]										
't Palet			X	X						
Van Ostadeschool				X	X	X	X	X	X	
Haagsche Schoolvereniging				X						
Cosmicus								X	X	X
Het Spectrum								X	X	
Da Costa – De Spiegel									X	
Winford										X
Totaal Centrum	10	13	16	17	15	14	14	16	15	11

Escamp											
P.C.Hooftschool	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Ds. D.J. Karresschool	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Leyenburg	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Rosa Basisschool Kootwijkstraat]	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Rosa Basisschool [Nijkerklaan]											
De Fontein [Ypenburg]	X	X	X	X						X	X
De Gantel [De Mijlpaa]	X	X	X	X						X	X
De Gantel [Waterlelie]											
Maria Montessorischool	X	X									
Nutsschool Morgenstond	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X
Petrus Dondersschool	X	X	X	X	X		X	X	X	X	
De Ark	X	X		X							
De Kleine Wereld [2 locaties]		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Erasmus		X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Helen Parkhurst [Baambruggestraat]		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Helen Parkhurst [Den Helderstraat]											
De Jonge Wereld		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
P.Oosterleeschool		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Woonstede		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Zuidwester		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Prof. Mr. A. Anemaschool			X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Wissel			X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Vijver			X	X	X						
Tamar					X						X
Ds.D.A. van den Boshschool						X	X	X	X	X	X
Grote Beer											X
Totaal Escamp	10	17	18	19	16	15	16	16	18	16	

Haagse Hout											
Benoordenhout	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Liduina Basisschool	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Oranje Nassauschool	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Vuurvlinder	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Nutsschool Bezuidenhout	X	X	X	X			X	X	X	X	X
Waalse Louise de Colignyschool	X	X	X	X							
Van Hoogstratenschool			X	X	X	X	X	X	X	X	X
John F. Kennedyschool			X	X	X	X	X				
De Leeuwerikhoeve			X	X	X	X	X	X	X	X	X
Het Open Venster						X	X		X		
Paschalis						X	X	X	X		
Montessorischool Waalsdorp							X	X	X		
Dr. M.M. den Hertog								X	X		
Totaal Haagse Hout	6	6	9	9	7	9	11	10	11	7	

School	2007/ 2008	2008/2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017
Laak										
De Baanbreker	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Dr. Willem Drees	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Het Zonnelicht [Molenwijk – Rijswijk]	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Ontmoeting	X	X	X	X	X					X
Dr. J.A. Gerth van Wijschool		X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Kameleon		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Prins Willem Alexanderschool		X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Horizon			X		X	X	X	X	X	X
Totaal Laak	4	7	8	7	8	7	7	7	7	7

Leidschenveen/Ypenburg										
Christoffel	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Prinses Catharina-Amaliaschool	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
De Startbaan	X	X								
De Walvis	X	X								
Montessorischool Leidschenveen			X	X	X	X	X			
De Notenkraker			X	X	X	X	X	X	X	
Samenwerkingsschool Balans			X	X	X	X	X	X	X	
De Bras			X	X	X	X	X			
De Zonnestraal				X	X	X	X	X	X	X
De Fontein – Ypenburg					X			X	X	X
De Vlieger					X		X	X	X	X
Waterland										X
Totaal Leidschenveen/Ypenburg	4	4	6	7	9	7	8	7	7	4

Loosduinen										
Ds. W.E. den Hertogschool	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Nutsschool Nutshage	X	X								
De Eshof		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Houtwijk		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Koos Meinderts			X	X	X	X	X	X	X	X
Het Lichtbaken			X	X						
De Kleine Keizer [Alphons Diepenbrockhof]				X	X	X	X	X	X	X
De Kleine Keizer [Loosduinse Uitleg]				X	X	X	X	X	X	X
Montessorischool Houtwijk							X	X		X
Bohemen Kijkduin							X	X	X	X
De Oase									X	X
Totaal Loosduinen	2	4	5	6	5	5	7	7	7	8

Scheveningen											
De Tweemaster	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Willem de Zwijgerschool	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Het volle Leven [2e Messstraat]	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Het volle Leven [Rijslag]											
Nutsschool Zorgvliet	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
Oranjeschool	X	X		X	X						
Annie M.G.Schmidtschool [J. De Graefflaan]		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Annie M.G.Schmidtschool [Van Hoornbeekstraat]											
Da Costaschool [Hollanderstraat]		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Statenkwartier			X	X	X	X	X	X	X	X	X
Nutsschool M. M. Boldingh				X							
Duinoordschool				X							
De Meerpaal					X	X	X	X	X	X	X
Eben-Haëzer								X			
De Vuurtoren									X		
Lycee Francais Vincent van Gogh									X	X	
Totaal Scheveningen	5	7	7	10	9	8	8	10	9	7	

Segbroek											
De Parkiet	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Zonnebloem	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Bavinschool	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Klimop [Cartesiusstraat]	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Klimop [Reaumurstraat]											
de Heilige Hartschool		X									
Montessorischool Valkenbos			X	X	X	X	X	X	X	X	X
De Drie Linden				X	X	X	X	X	X	X	X
Nutsschool Laan van Poot				X							
O.G. Heldringschool					X	X	X	X	X		
Eerste Nederlandse Montessorischool						X	X	X	X		
De Vliermeent									X	X	
Europese school Den Haag									X		
Houtrust											X
Toermalijn											X
Totaal Escamp	4	5	5	7	7	8	8	8	10	9	

Speciaal onderwijs											
Cor Emousschool	X	X	X	X	X	X	X				
Merlijn	X	X									
PI-school / MKD het Kompas	X	X									
Eerste Nederlandse Buitenschool			X	X	X	X	X	X	X	X	X
Bernardusschool							X	X			
De Opperd				X	X						X
Pastoor van Arsschool							X				
Ivivo [Instituut voor Individueel Onderwijs]								X	X		
Inspecteur W.P. Blokpoel								X	X	X	
Totaal speciaal basisonderwijs	3	3	2	3	3	2	4	4	3	3	

School	2007/ 2008	2008/2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017
Gemeente Westland										
De Blinkerd – Rembrandtstraat, Monster [v/h Immanuelschool]									X	X
De Blinkerd – Larixlaan, Monster [v/h Ichthusschool]									X	X
De Regenboog, Naaldwijk									X	X
Prins Maurits, De Lier										X
De Achtsprong, De Lier										X
Pius X, Wateringen										X
Eerste Westlandse Montessorischool, Monster										X
De Nieuwe Weg, Poeldijk										X
Andreashof, Kwintsheul										X
De Zeester, Monster										X
Godfried Bomansschool, 's Gravenzande										X
Daltonschool, Poeldijk										X
Daltonschool, Honselersdijk										X
Montessorischool, Naaldwijk										X
De Strandwacht, Naaldwijk										X
Totaal Gemeente Westland									3	15
Totaal Haagse scholen	48	66	76	85	79	75	83	85	87	72
Totaal Den Haag en omgeving	48	66	76	85	79	75	83	88	90	87

3.4 Busvervoer en roostersysteem

Het busvervoer wordt verzorgd door busmaatschappij BAB-VIOS Touringcars te Wateringen. Museumplan VOF maakt, in overleg met het Projectenbureau Haagse Musea, een zo optimaal mogelijk rooster.

Door zoveel mogelijk de bussen voor drie lessen (9.00 uur, 10.30 uur en 13.15 uur) per dag in te plannen, is het ook dit jaar gelukt de kosten van het vervoer van de leerlingen zo laag mogelijk te houden. Ook worden er bij voorkeur geen lessen gepland na april omdat de bustarieven vanaf mei tot en met juli een hoger seizoentarieff kennen.

3.5 Twee menu's

Het Cultuurmenu biedt de scholen jaarlijks twee menu's aan. In ieder menu is voor iedere schoolgroep een andere erfgoedinstelling terug te vinden, die aan deze groep les geeft. Iedere les heeft een eigen lesdoel en sluit aan bij diverse schoolvakken met bijbehorende kerndoelen. De menu's zijn evenwichtig samengesteld. De scholen kunnen bij inschrijving hun voorkeur aangeven

voor Cultuurmenu 1 of Cultuurmenu 2. Als menu 1 volgeboekt is gaat de boeking over naar menu 2 waardoor er een 50% verdeling van de lessen bij de erfgoedinstellingen gewaarborgd wordt.

3.6 Montessorischolen

In 2009 zijn met de Montessorischolen Valkenbos en Leidschenveen afspraken gemaakt over een pilot voor deelname aan het Cultuurmenu. Deze pilot duurde drie schooljaren en is gestart in het schooljaar 2009-2010. Omdat de groepsindeling van de Montessorischolen niet goed aansluit op de groepsindeling van het Cultuurmenu, is alleen voor deze twee scholen een menu met een andere groepsindeling samengesteld. De twee scholen deden in totaal drie jaar mee, waardoor de school toch een heel menu heeft gevolgd, maar dan verspreid over meerdere jaren.

Besloten is om de Montessorischolen tegemoet te komen in hun wens lessen aan te bieden voor groep 1-2, groep 3-4-5, groep 6-7-8. Voor het schooljaar 2015-2016 is aan alle Montessorischolen in Den Haag een speciaal aangepast menu aangeboden.

3.7 Public Relations

In mei 2016 werden de brochure en affiche van het Cultuurmenu voor het schooljaar 2016-2017 naar alle Haagse basisscholen (in totaal 156) en de deelnemende erfgoedinstellingen gestuurd. In de brochure is het lesaanbod opgenomen.

De website www.cultuurmenu.nl is in 2016 aangepast aan het programma van het schooljaar. Om te kunnen meedoen aan het Cultuurmenu kunnen scholen zich binnen een aangegeven periode digitaal inschrijven op de website www.cultuurmenu.nl.

Om meer bekendheid te geven in Den Haag aan het Cultuurmenu is in 2013 een 'Cultuurmenubus' ingezet. BAB VIOS Touringcars heeft hiervoor een bus ter beschikking gesteld waarop door middel van logo's de sponsors van het Cultuurmenu worden vermeld. Iedere dag dat er bussen rijden voor het Cultuurmenu wordt deze bus ingezet.

3.8 Twee menu's en de leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed'

Aan het Cultuurmenu 2016-2017 doen 18 Haagse erfgoedinstellingen mee. Het Museum voor Communicatie doet dit schooljaar niet mee in verband met verbouwingen.

Centraal in iedere cultuurmenules staat de collectie en het verhaal dat iedere deelnemende erfgoedinstelling hierbij wil vertellen, iedere les heeft een eigen lesdoel afgestemd op het schoolcurriculum van iedere groep.

Het Cultuurmenu heeft de leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' opgenomen, het schooljaar 2014-2015 is deze leerlijn door de Werkgroep Educatie geëvalueerd. Op basis van een vragenlijst hebben alle deelnemers van de Werkgroep Educatie een les gevolgd bij een ander museum die een groep lager les geeft. Daarnaast hebben de scholen in de evaluaties aangegeven wat ze van de leerlijn vonden. Dit heeft geresulteerd in een aantal kleine aanpassingen van de leerlijn. Sommige tussendoelen komen direct ter sprake in de museumlessen, andere tussendoelen zullen door opeenstapeling van ervaringen duidelijk worden. Andere tussendoelen zijn geherformuleerd. Op pagina 18 is de aangepaste uitwerking van de leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' te vinden waar het schooljaar 2016-2017 mee gewerkt wordt.

Binnen de opgezette leerlijn maken de leerlingen niet alleen kennis met een grote diversiteit aan cultureel erfgoed maar ook met diverse Haagse erfgoedinstellingen.

De leerlijn is in samenwerking met alle deelnemende erfgoedinstellingen en een aantal scholen ontwikkeld. In de klankbordbijeenkomst met de scholen is tevens geïnventariseerd wat men van de opzet van de leerlijn vindt. Alle lessen zijn speciaal ontwikkeld voor het Cultuurmenu en worden niet buiten het Cultuurmenu om gegeven.

Bij het samenstellen van de menu's is gelet op:

1. wensen van de scholen, zoals het bij elkaar houden van groep 1 en 2;
2. het niveau per groep en aansluiting op de verschillende lesdoelen;
3. de leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed';
4. een evenwichtige verdeling over de twee menu's (alle soorten erfgoedinstellingen komen zoveel mogelijk in beide menu's voor);
5. busclusters die gevormd moeten worden in verband met de bustarieven.

De twee menu's

Cultuurmenu doorgaande leerlijn: 'Kennismaken met cultureel erfgoed'
Kunstzinnige oriëntatie, kerndoel 56: de leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed. Sommige tussendoelen komen in de cultuurmenulessen direct ter sprake, andere zullen door opeenstapeling van ervaringen duidelijk worden.

Groep	Instelling		Titel les	Vakken en kerndoelen
1-2	Mauritshuis		Maurits Muis	Nederlands → 1 t/m 3, 12; Oriëntatie op jezelf en de wereld → 44; Kunstzinnige oriëntatie → 54 t/m 56.
1-2	Museum Meermanno		Lettersoep	Nederlands → kerndoel 1 en 9 Kunstzinnige oriëntatie → kerndoel 54 en 56.
3	Haags Historisch Museum		Help de grote Den-Haag-Man Groennie Gele	Nederlands → 1,2; Oriëntatie op jezelf en de wereld → tijd → 51 t/m 53; Kunstzinnige oriëntatie → 56.
4	Louwman Museum		Hoera, we hebben een auto!	Nederlands → mondeling taalonderwijs → 1, 12 Natuur en techniek → 44 Kunstzinnige oriëntatie 54, 56
5	Panorama Mesdag		Ga je mee naar de zee? Op het duin kijk je rondom je heen	Nederlands → mondeling taalonderwijs → 1 t/m 3; Oriëntatie op jezelf en de wereld → tijd → 51; Kunstzinnige oriëntatie → 55, 56.
6	Haags Gemeente-archief		Het depotmysterie	Nederlands → mondeling onderwijs → 1, schriftelijk onderwijs → 4,7; Rekenen/wiskunde → meten en meetkunde → 32; Oriëntatie op jezelf en de wereld → Tijd → 51; Kunstzinnige oriëntatie → 56.
7	Archeologie		Archeologen doen meer dan graven	Nederlands → 3 t/m 5; Oriëntatie op jezelf en de wereld → 51 t/m 53 met zwaartepunt op 51; Kunstzinnige oriëntatie → 56.
7	Monumenten-zorg		S.O.S.! Een Langer Voorhout	Nederlands → 1, 4, 9, 12; Oriëntatie op jezelf en de wereld → Aardrijkskunde/ruimte → 47, 48, Geschiedenis/tijd → 51 t/m 53; Kunstzinnige oriëntatie → 56.
8	Escher in Het Paleis		Metamorphose, beweging en verandering: samen zoeken en ontdekken	Nederlands → mondeling taalonderwijs → 1 t/m 3; Oriëntatie op jezelf en de wereld → 44; Kunstzinnige oriëntatie → 55, 56.
8	Humanity House		Op de vlucht!	Nederlands → 1 t/m 3; Oriëntatie op jezelf en de wereld → mens en samenleving → 34, 37, 38, ruimte → 47, tijd → 53; Kunstzinnige oriëntatie → 54 t/m 56.

Menu 2

Groep	Instelling		Titel les	Vakken en kerndoelen
1-2	Muzee Scheveningen		Schelpjes verzamelen	Nederlands → mondeling taalonderwijs → 1, 12; Oriëntatie op jezelf en de wereld → mens en samenleving → 39, natuur en techniek → 40, 41; Kunstzinnige oriëntatie → 56.
1-2	Kinderboeken-museum		Kikker vindt een schat	Nederlands → mondeling taalonderwijs → 1, 3, taalbeschouwing → 12; Kunstzinnige oriëntatie → 54, 56.
3	De Mesdag Collectie		Op bezoek bij de schilder Mesdag	Nederlands → mondeling taalonderwijs → 1; Oriëntatie op jezelf en de wereld → mens en samenleving → 37, tijd → 51; Kunstzinnige oriëntatie → 55, 56.
4	Gemeente-museum Den Haag		Je neus achterna	Nederlands → mondeling taalonderwijs → 1, taalbeschouwing → 12; Oriëntatie op jezelf en de wereld → natuur en techniek → 44; Kunstzinnige oriëntatie → 54 t/m 56.
5	Museon		In de voetsporen van de Romeinen	Nederlands → mondeling taalonderwijs → 1, taalbeschouwing → 12; Oriëntatie op jezelf en de wereld → tijd → 52, natuur en techniek → 42, 44, 45; Kunstzinnige oriëntatie → 56.
6	Museum Beelden aan Zee		De ruimte door met beeldhouwkunst	Nederlands → 1 t/m 3; Oriëntatie op jezelf en de wereld → 37, 44; Kunstzinnige oriëntatie → 54 t/m 56.
7	Nationaal Archief		Schatgraven in het Nationaal Archief	Nederlands → 1 t/m 3; Oriëntatie op jezelf en de wereld → 50 t/m 52; Kunstzinnige oriëntatie → 54 t/m 56.
8	Museum de Gevangenpoort		Vel je oordeel	Nederlands → 1 t/m 3; Oriëntatie op jezelf en de wereld → mens en samenleving → 36, 37, tijd → 51; Kunstzinnige oriëntatie → 56.
8	Humanity House		Op de vlucht!	Nederlands → 1 t/m 3; Oriëntatie op jezelf en de wereld → mens en samenleving → 34, 37, 38, ruimte → 47, tijd → 53; Kunstzinnige oriëntatie → 54 t/m 56.

Cultuurmenu doorgaande leerlijn: ‘Kennismaken met cultureel erfgoed’

Kunstzinnige oriëntatie, kerndoel 56: de leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed
 Sommige tussendoelen komen in de cultuurmenulesen direct ter sprake, andere zullen door opeenstapeling van ervaringen duidelijk worden.

* Van links naar rechts, opbouw in schooljaren. Van boven naar beneden, opbouw per les.

Groep 1-2		Groep 3-4	Groep 5-6	Groep 7-8
De leerling kan met aandacht luisteren naar verhalen die horen bij betekenisvolle voorwerpen, gebouwen, gebruiken en gebeurtenissen.	als in groep 1-2+ De leerling kan met aandacht betekenisvolle voorwerpen en gebouwen waarnemen	als in groep 3-4 De leerling leert dat een erfgoedinstelling zijn verzamelingen zorgvuldig beheert.	als in groep 3-4	als in groep 5-6
De leerling leert dat een erfgoedinstelling een instituut is waar verzamelingen aangelegd worden.	als in groep 1-2+ De leerling begrijpt dat een erfgoedinstelling zijn verzamelingen zorgvuldig beheert.	als in groep 3-4 De leerling leert over de eigenschappen van materialen en materiaalbewerking.	als in groep 5-6+ De leerling leert dat een erfgoedinstelling erfgoed op allerlei manieren kan presenteren aan het publiek.	
De leerling leert wat verzamelen is en leert dat andere kinderen ook verzamelingen hebben.	als in groep 1-2+ De leerling leert dat je verzamelingen kunt bewaren en waarom dit belangrijk is.	als in groep 3-4+ De leerling leert dat het van belang is om erfgoedbronnen als belangrijke informatiedragers (verhalen) te behouden, omdat erfgoed ons veel leert over het heden en het verleden in relatie tot onze toekomst.	als in groep 5-6	
De leerling ervaart en begrijpt dat voorwerpen/objecten een verhaal met zich mee dragen.	als in groep 1-2+ De leerling kent de relatie tussen vorm en functie van sommige voorwerpen uit het verleden.			

productie	De leerling kan verhalen rond kunst- en/of (natuur) historische voorwerpen koppelen aan zijn eigen belevingswereld.	als in groep 1-2+ De leerling kan zich creatief uiten naar aanleiding van voorwerpen en gebouwen.	als in groep 3-4+ De leerling leert goed naar erfgoed te kijken en dit te verwerken in een opdracht (tekenen, vragen beantwoorden, verhaal schrijven).	als in groep 5-6+ De leerling leert zijn/haar verbeelding te gebruiken bij voorwerpen, documenten, gebouwen en personen.
	De leerling vertelt over zijn eigen verzameling.	als in groep 1-2+ De leerling kan zich voorstellen waarom het belangrijk is om voorwerpen te bewaren.	als in groep 3-4+ De leerling denkt na over de eigenschappen van materialen van erfgoed en kan ze met waarde en respect behandelen.	als in groep 5-6+ De leerling begrijpt dat een erfgoedinstelling voorwerpen verzamelt, bewaart en presenteert.
reflectie	De leerling kan zijn ervaringen verwerken in een werkstuk (b.v. een tekening, een verhaal vertellen etc.)	als in groep 1-2	als in 3-4	als in 5-6
	De leerling bekijkt/bespreekt op eenvoudige wijze een aantal (erfgoed) objecten. Wat is het, waarvoor wordt het gebruikt, wat kun je ermee.	als in groep 1-2+ De leerling ervaart wat de inhoudelijke waarde van objecten is zowel voor hem persoonlijk als in algemene zin.	als in groep 3-4+ De leerling is in staat om verschillende objecten te vergelijken op basis van vorm, functie en (inhoud) materiaaleigenschappen.	als in groep 5-6+ De leerling leert het erfgoed (de objecten en/of de collectie) in verbinding brengen met zichzelf/de eigen actualiteit.
	De leerling leert dat erfgoed bestaat uit verschillende collecties en objecten waar betekenisvolle verhalen aan verbonden zijn, die ook altijd met haar/hemzelf te maken hebben.	als in groep 1-2+ De leerling leert dat er verschillende soorten erfgoedinstellingen zijn die dit erfgoed bewaren.	als in groep 3-4+ De leerling kan erfgoed op een geordende manier analyseren en bekijken en daardoor beter begrijpen en doorgronden.	als in groep 5-6+ De leerling leert onderzoek te doen naar een object of een serie objecten uit de collectie.

4 Evaluatieonderzoek schooljaar 2015-2016

4.1 Evaluatie

De Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea en de deelnemende erfgoedinstellingen hebben afgesproken dat jaarlijks een onderzoek zal worden uitgevoerd naar de resultaten en de effecten van het Cultuurmenu, met als doel de kwaliteit van het aanbod en de vraag te bewaken en zo nodig te verbeteren. In de Werkgroep Educatie is vastgesteld dat dit onderzoek zich in ieder geval moet richten op:

- inhoud en doorlopende leerlijn;
- inschrijvingen/deelnemercijfers in relatie tot de gestelde streefcijfers;
- spreiding van deelname aan het Cultuurmenu naar wijken en schooltypes;
- veranderingen met betrekking tot het totaal aantal museumbezoeken door scholen/schoolgroepen als gevolg van het Cultuurmenu;
- het organisatorisch functioneren van het Cultuurmenu en de tevredenheid van scholen daarover.

4.2 Korte samenvatting evaluatierapport 2015-2016

Op de website www.cultuurmenu.nl staan twee evaluatieformulieren, één voor de directie/cultuurcoördinator van de school en één voor de leerkracht. Als een leerkracht een evaluatieformulier heeft ingevuld, gaat hiervan een kopie naar de desbetreffende erfgoedinstelling en naar het Projectenbureau Haagse Musea, waardoor directe terugkoppeling plaats kan vinden. Het evaluatieformulier ingevuld door de directie/cultuurcoördinator gaat naar het Projectenbureau Haagse Musea.

Dit schooljaar zijn de evaluatieformulieren door 240 leerkrachten ingevuld en 21 directies/cultuurcoördinatoren. De leerkrachten en directies waren het schooljaar 2015-2016 over het algemeen zeer tevreden over het Cultuurmenu.

De beoordeling wordt gebruikt om het Cultuurmenu te blijven optimaliseren. De mening van de scholen is van wezenlijk belang voor het cultuureducatieproject het Cultuurmenu. Naast het beoordelen van ieder schooljaar worden er ook altijd vragen over de toekomst gesteld op de klankbordvergadering.

4.3 Over de inhoud van de cultuurmenulessen

Een aantal resultaten uit de enquêteformulieren over het schooljaar 2015-2016 ingevuld door 240 leerkrachten:

Vraag 4: Hoe beoordeelt u het voorbereidend en verwerkend lesmateriaal (te vinden op de website) van het Cultuurmenu?

Aantal respondenten		Antwoord	%	
2014/2015	2015/2016		2015/2016	2014/2015
10	12	zeer goed	5,00	4,17
122	101	goed	42,08	50,83
62	70	voldoende	29,17	25,83
11	11	onvoldoende	4,58	4,58
35	46	geen mening	19,17	14,58
0	0	geen antwoord	0,00	0,00

Vraag 5: Wat vindt u van de didactische werkvorm van de les?

Aantal respondenten		Antwoord	%	
2014/2015	2015/2016		2015/2016	2014/2015
64	55	zeer goed	22,92	26,67
111	123	goed	51,25	46,25
51	50	voldoende	20,83	21,25
11	7	onvoldoende	2,92	6,25
3	5	geen mening	2,08	2,92
0	0	geen antwoord	0,00	0,00

Vraag 6: Sluit de Cultuurmenules aan bij vakken die gedurende het schooljaar worden gegeven?

Aantal respondenten		Antwoord	%	
2014/2015	2015/2016		2015/2016	2014/2015
22	37	zeer goed	15,24	26,67
98	90	goed	37,50	46,25
98	82	voldoende	34,17	21,25
15	19	onvoldoende	7,92	4,58
7	12	geen mening	5,00	1,25
0	0	geen antwoord	0,00	0,00

Vraag 7: Is de doelstelling van deze cultuurmenules behaald?

Aantal respondenten		Antwoord	%	
2014/2015	2015/2016		2015/2016	2014/2015
31	40	zeer goed	16,67	12,92
134	128	goed	53,33	55,83
61	58	voldoende	24,17	25,42
9	7	onvoldoende	2,92	3,75
5	7	geen mening	2,92	2,08
0	0	geen antwoord	0,00	0,00

Vraag 8: In het Cultuurmenu is de leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' opgenomen, zijn de tussendoelen van deze gevolgde Cultuurmenu les voor uw groep behaald?

Aantal respondenten		Antwoord	%	
2014/2015	2015/2016		2015/2016	2014/2015
25	21	zeer goed	8,75	10,42
108	121	goed	50,42	45,00
81	75	voldoende	31,25	33,75
9	9	onvoldoende	3,75	3,75
5	14	geen mening	5,83	7,08
0	0	geen antwoord	0,00	0,00

Vraag 9: Hoe enthousiast deden de kinderen mee met de les?

		Antwoord	%	
2014/2015	2015/2016		2015/2016	2014/2015
159	160	ze waren heel enthousiast	66,67	66,25
79	76	ze waren enthousiast	31,67	32,92
2	4	ze waren niet enthousiast	1,67	0,83
0	0	geen antwoord	0,00	0,00

Vraag 10: Hoe hebben de kinderen de inhoud van de museumles begrepen?

Aantal respondenten		Antwoord	%	
2014/2015	2015/2016		2015/2016	2014/2015
65	63	zeer goed	26,25	27,08
114	119	goed	49,58	47,50
53	51	voldoende	21,25	22,08
8	6	onvoldoende	2,50	3,33
5	1	geen mening	0,42	0,00
0	0	geen antwoord	0,00	0,00

Het evaluatieonderzoek voor 2015-2016 is uitgevoerd door Laura Wielders, specialist museumeducatie. Het volledige evaluatierapport is digitaal op te vragen bij het Projectenbureau, secretariaat@projectenbureauhm.nl

4.4 Busvervoer

Het Projectenbureau Haagse Musea heeft regelmatig contact met de busmaatschappij en Museumplan (roostermakers voor de scholen, de busmaatschappij, musea en erfgoedinstellingen). Het is belangrijk het busvervoer zo goed mogelijk te laten verlopen. Het schooljaar 2015-2016 is gebleken dat de scholen tevreden zijn over het busvervoer. De communicatie tussen de scholen, Museumplan, BAB-VIOS (busmaatschappij) en de instellingen over het aantal te vervoeren leerlingen en de logistiek verloopt goed.

5 Toekomst Cultuurmenu P0

5.1 Doelstellingen Cultuurmenu

De leerling ervaart door het volgen van de cultuurmenulessen, dat een erfgoedinstelling een plek is waar:

- mensen elkaar kunnen ontmoeten;
- je ervaringen kunt uitwisselen;
- je kunt nadenken en met elkaar in gesprek gaan over maatschappelijk relevante kwesties;
- je vragen mag stellen en kritisch mag zijn;
- je uitgedaagd wordt om creatief te denken;
- mogelijkheden zijn tot discussie en reflectie.

De erfgoedinstellingen die meedoen aan het Cultuurmenu willen ook bereiken dat leerlingen:

- de verscheidenheid en rijkdom van het cultureel erfgoed binnen hun eigen stad en leefomgeving waarnemen en beleven;
- door het volgen van de cultuurmenulessen geïnspireerd raken en enthousiast worden, zodat ze zich op cultureel gebied verder kunnen ontwikkelen;
- ontdekken dat erfgoedinstellingen centra zijn waar ze ook de boeiende, leuke en plezierige kanten van kunst en cultuur kunnen ontdekken en beleven;
- op bijzondere locaties komen waar ze merken dat de verhalen en feiten van een collectie met die plek verbonden zijn, maar ook met hun eigen kennis en ervaringen.
- vaker in schoolverband naar een erfgoedinstelling gaan en hiermee een kans krijgen die ze van huis uit niet altijd wordt aangeboden. Veel kinderen komen zelfs de wijk waar ze wonen niet uit;
- echte ervaringen krijgen, oog in oog staan in een erfgoedinstelling met kunst en erfgoedvoorwerpen en de verhalen die hierbij horen geeft leerlingen een waardevolle ervaring. Dit is een andere ervaring dan bijvoorbeeld het waarnemen van kunst- en cultuurinformatie via een digibord op school.

Tot slot willen we bereiken dat wij als erfgoedinstellingen structureel samenwerken met de scholen, zodat het inhoudelijk programma van het Cultuurmenu blijft aansluiten op het schoolcurriculum en bij de vakken die op school behandeld worden. De doelstellingen worden ieder jaar geactualiseerd. Zo zal in de nabije toekomst filosoferen met kinderen met kunst en cultuur een accent binnen de cultuurmenulessen krijgen.

5.2 De twee menu's, cultuurmenulessen 2016-2017 en verder

In het schooljaar 2016-2017 werd zoals altijd gewerkt met twee menu's, maar er vond binnen menu 1 een verschuiving plaats omdat het Museum voor Communicatie in verband met verbouwingen niet kon deelnemen. De volgende twee schooljaren wordt in principe met deze menusamenstelling verder gewerkt (vaker wisselen houdt o.a. in dat leerlingen in een volgend schooljaar naar dezelfde erfgoedinstelling gaan en de erfgoedinstellingen investeren veel in het ontwikkelen van een cultuurmenules).

5.3 Verdieping van leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed'

Vanaf de eerste start van het Cultuurmenu, meer dan tien jaar geleden, is de doorgaande leerlijn opgenomen 'Kennismaken met cultureel erfgoed'. Deze doorgaande leerlijn wordt de komende jaren in samenspraak met de deelnemende scholen verbeterd en verder uitgebreid.

Voor 2014 en volgende jaren is een richtlijn samengesteld door het Projectenbureau Haagse Musea en leden van de Werkgroep Educatie voor de verdere ontwikkeling/opzet van deze leerlijn. Met ingang van het schooljaar 2014-2015 werden binnen de twee menu's die aan de scholen werden aangeboden nieuwe cultuurmenulessen gemaakt en bij het maken van de lessen worden de aanpassingen voor de leerlijn opgevolgd. Binnen de twee Cultuurmenu's wordt in iedere les het vak Kunstzinnige oriëntatie met in ieder geval het bijbehorende kerndoel 56 opgenomen. Per groep zijn kernbegrippen en tussendoelen geformuleerd om dit einddoel te halen. Deze kernbegrippen en tussendoelen worden opgenomen in de cultuurmenulessen en ook in het verwerkende en voorbereidend lesmateriaal.

5.4 De gelaagdheid in de cultuurmenulessen nog even op een rij

Iedere cultuurmenules is samengesteld met:

- de input die de scholen hebben gegeven naar aanleiding van de evaluaties, klankbordvergadering en apart belegde bijeenkomsten;
- de eigen missie van iedere deelnemende erfgoedinstelling, het verhaal (over de collectie) dat centraal staat in de cultuurmenules;
- een lesdoel;
- aansluiting bij diverse schoolvakken en kerndoelen;
- het gezamenlijk Cultuurmenu-einddoel de leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' dat als volgt is geformuleerd: 'Met het Cultuurmenu willen we bereiken dat kerndoel 56 van het vak Kunstzinnige oriëntatie wordt behaald'. Omschrijving kerndoel 56: de leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

De opzet van de leerlijn is tijdens het lopende schooljaar 2015-2016 geëvalueerd door de scholen.

Tevens onderzochten de educatiemedewerkers die betrokken zijn bij de cultuurmenules (de Werkgroep Educatie) ook of de leerlijn voldoet. Dit deden ze door bij elkaar lessen te volgen en een format in te vullen. De projectleider Sandra Bal en Geerteke van der Kallen (werkgroep lid en medewerker van diverse musea) volgden alle lessen van een heel menu. In het overleg van de Werkgroep Educatie werd vervolgens het verloop van de leerlijn geëvalueerd en bijgesteld voor het schooljaar 2015-2016.

Door het volgen van een heel menu verwerven de leerlingen gedurende hun basisschoolperiode kennis over de diversiteit aan erfgoedsoorten en cultureel erfgoed.

5.5 Vakken en bijbehorende kerndoelen waar cultuurmenules op aansluiten

Naast 'Kunstzinnige oriëntatie' ligt er ook een accent op het vak Nederlands met keuze uit bijbehorende kerndoelen (1 t/m 12). Andere vakken worden optioneel opgenomen in de cultuurmenules omdat binnen het Cultuurmenu een grote diversiteit vertegenwoordigd is van soorten erfgoedinstellingen: kunsthistorisch, natuurhistorisch, media en cultuur, historisch, wereldoriëntatie etc. Vaak zijn kerndoelen 54 en 55 van Kunstzinnige oriëntatie van toepassing maar ook andere vakken met bijbehorende kerndoelen zijn van toepassing, zoals 'Oriëntatie op jezelf en de wereld' met bijbehorende kerndoelen 34 t/m 39 (mens en samenleving, natuur en techniek, ruimte en tijd). Verder staat het iedere erfgoedinstelling vrij bij het maken/geven van de cultuurmenules om andere vakken te integreren, bijvoorbeeld bewegingsonderwijs, rekenen of wiskunde met bijbehorende kerndoelen.

5.6 Montessorischolen

Vanaf het schooljaar 2014-2015 blijft er voor de Montessorischolen wel een speciaal aanbod staan, maar de lessen voor de Montessorischolen worden binnen het reguliere systeem van het Cultuurmenu aangeboden. Alle erfgoedinstellingen zijn inmiddels in staat voor de samengestelde groepen (onder-, midden- en bovenbouw) lessen aan te bieden. Voor de Montessorischolen houdt dit in dat er steeds per school drie erfgoedinstellingen de lessen aanbieden binnen het bestaande menu, volgens dit systeem is een betere verdeling van de lessen onder de erfgoedinstellingen mogelijk.

6 Nieuw project, Cultuurmenu VO, voor het voortgezet onderwijs

Het 'Cultuurmenu VO' is een nieuw project in ontwikkeling voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. In januari 2015 is gestart met een onderzoek naar uitbreiding van het Cultuurmenu: de opzet van een aangepast menu naar de brugklassen van het voortgezet onderwijs. De kosten voor het onderzoek werden gesponsord door de BAB VIOS Touringcars. In juni 2014 is een stagiaire in het Museon hiermee gestart en sinds januari 2015 is Laura Wielders betrokken bij dit onderzoek.

Na afsluiting van het onderzoek is door het Projectenbureau Haagse Musea een nieuw project ontwikkeld: Haagse musea/erfgoedinstellingen geven erfgoedlessen, die aansluiten op de leergebieden 'kunst en cultuur' en 'mens en maatschappij'. Deze lessen worden aangeboden in verschillende kleine menu's voor klas 1 tot en met 3 op twee niveaus, voor vmbo tl en havo/vwo. Het Cultuurmenu voor het voortgezet onderwijs biedt een leerlijn met een meer verdiepende menustructuur.

6.1 Pilot december 2016

Door middel van een pilot is in december 2016 onderzocht of hetgeen is bedacht aansluit bij de wensen van de scholen. Drie scholen uit Den Haag: Christelijk College De Populier, Lyceum Ypenburg en scholengemeenschap Zuid-West College deden mee met 24 klassen. De klassen hebben bij twee menu's, met in totaal zes musea, de lessen met rondleiding, workshop en/of onderzoek gevolgd. Het evaluatierapport van de pilot verscheen eind februari 2017. Op basis van de uitkomsten wordt de inhoudelijke opzet van het project verder uitgebouwd en aangepast.

Op de belangrijkste vragen over inhoud en wel of niet doorgaan met het project werden de volgende reacties gegeven:

'Vindt u dat de Haagse musea door moeten gaan met het ontwikkelen van het Haags Cultuurmenu VO?' Alle respondenten antwoordden, ja: 'Ik vind cultuuronderwijs noodzakelijk in de opvoeding en ontwikkeling van leerlingen en zo komen leerlingen in musea!'

'Zou u deelnemen aan dit project aanbevelen aan andere collega's?' Hierop antwoordden alle respondenten, ja. 'Wat vindt u van de inhoud van het nieuw op te zetten Haags Cultuurmenu VO?' antwoordden de drie cultuurcoördinatoren dat ze de opzet goed vinden.

Het evaluatieverslag van de pilot is op te vragen bij:
secretariaat@projectenbureauhm.nl

6.2 Doorstart 2017-2018

De conclusie is dat het zinvol is het project verder uit te werken en te gaan aanbieden aan de middelbare scholen in de regio van Den Haag. Gestreefd wordt in schooljaar 2017-2018 een aanbod te hebben liggen waaraan in dit eerste schooljaar circa 120 klassen kunnen gaan deelnemen. Fondsen en sponsors worden benaderd om dit mede te realiseren.

6.3 Hoe zitten de menu's in elkaar

Binnen de leergebieden 'kunst en cultuur' en 'mens en maatschappij' zijn meerdere menu's gemaakt. In ieder menu bieden drie musea/erfgoedinstellingen een les aan met rondleiding/onderzoek/workshop/onderzoek. Ieder menu werkt met gezamenlijke thema's en met kerndoelaccent(en), kerndoelen van het voorgezet onderwijs. Van de zes menu's zijn twee menu's getest in de pilot:

- Menu A, leergebied 'kunst en cultuur', met als gezamenlijk thema: beeldende kunst, verzamelen en Scheveningen.
- Menu F, leergebied 'mens en maatschappij' met als gezamenlijk thema oorlog, vrede en mensenrechten.

Pilotschema - MENU 1					
klas	schooljaar	Leergebied kunst en cultuur kerndoel 48 t/m 52			
	Havo/VWO	VMBO/tl	Menu A (pilotversie)	Menu B (optie)	Menu C (optie)
1	1	1	Muzee Scheveningen	Letterkundig Museum/ Kinderboekenmuseum	De Mesdag Collectie
2	2	2	Panorama Mesdag	Museum Meermanno	Mauritshuis
3	3	3	Beelden aan Zee	Gemeentemuseum Den Haag	Escher in het Paleis
			gezamenlijk onderwerp:	gezamenlijk onderwerp:	gezamenlijk onderwerp:
			beeldende kunst, verzamelen, Scheveningen	kunst (toegepast en autonoom) en literatuur	schilderkunst, meesterwerk
			kerndoelaccent: 50 en 52	kerndoelaccent: 51	kerndoelaccent: 52

Pilotschema - MENU 2					
klas	schooljaar		Leergebied Mens en maatschappij kerndoel 36 t/m 46		
	Havo/VWO	VMBO/tl	Menu D (optie)	Menu E (optie)	Menu F (pilotversie)
1	1	1	Archeologie GDH	Monumentenzorg	Gevangenpoort
2	2	2	Haags Gemeentearchief	Louwman Museum	Museon
3	3	3	Haags Historisch Museum	Museum voor Communicatie	Nationaal Archief
			gezamenlijk onderwerp:	gezamenlijk onderwerp:	gezamenlijk onderwerp:
			de geschiedenis bewaren	arm en rijk	oorlog, vrede en mensenrechten
			kerndoel accent: 40	kerndoel accent: 46	kerndoel accent: 47

6.4 Meerwaarde van het aanbod

Kinderen van 12 t/m 15 jaar komen vanuit huis niet vaak in een museum, door een aanbod te maken in klassenverband komen ze er wel via de school. De meerwaarde van dit menusysteem voor de klassen in de onderbouw is dat er een samenhangend aanbod komt met een leerlijn. De museumlessen sluiten aan op het leergebied en de vakken die in het leerjaar behandeld worden: waaronder kunst en cultuur en geschiedenis en maatschappijleer. Ook is er (de mogelijkheid tot) busvervoer. De erfgoedlessen van dit project sluiten zo veel mogelijk aan op de leefwereld van de leerlingen. Doordat het in een menuvorm wordt aangeboden komen de leerlingen vaker naar het museum en vindt er een stapeling (verdieping) plaats van kennis en beleving.

Erfgoededucatie geeft leerlingen de kans hun kennis en beoordelingsvermogen verder te ontwikkelen, dit draagt bij aan zelfontplooiing. Om te kunnen functioneren in een complexe en dynamische samenleving is creativiteit, kritisch en analytisch denken, een eigen mening kunnen vormen en goed kunnen communiceren nodig. Erfgoedonderwijs reikt de leerlingen hier waardevolle elementen voor aan. Op de website www.cultuurmenu/voortgezetonderwijs is meer informatie te vinden.

7 Financiering

Het Cultuurmenu is de afgelopen beleidsperiode financieel mogelijk gebleven door intensief te zoeken naar ondersteuning van fondsen en sponsors. Voor het kalenderjaar 2016 is het Cultuurmenu Primair Onderwijs financieel gesteund door:

- Fonds 1818
- Gemeente Den Haag
- Kattendijke/Drucker stichting
- M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting
- Prins Bernard Cultuurfonds
- Stichting Boschuysen
- Stichting F.S. Tijmstra
- Stichting Zabawas
- VSB Fonds
- Stichting Weeshuis der Doopsgezinden
- Fonds Westland
- Gemeente Westland
- Rabobank Westland

Voor het kalenderjaar 2016 is de pilot voor het Cultuurmenu Voortgezet
Onderwijs financieel gesteund door:

- Gemeente Den Haag
- M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting
- Stichting Boschuysen
- V Fonds

Het financieel overzicht over 2016 is voorzien van een bestuursverklaring.

8 CultuurSchakel en Cultuurmenu

CultuurSchakel is het onafhankelijke kenniscentrum en de culturele bemiddelingsorganisatie voor cultuuronderwijs en amateurkunst in Den Haag en houdt zich onder andere bezig met het opzetten van leerlijnen (o.a. leerlijnen erfgoed, muziek, theater, literatuur, media, dans, beeldend). Het aanbod staat in de door hen ontwikkelde Haagse Ladekast. Dit wordt gefinancierd door het Fonds voor Cultuurparticipatie en de Gemeente Den Haag. CultuurSchakel heeft de Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea gevraagd te onderzoeken of het mogelijk is het Cultuurmenu (of een Cultuurmenu extra) te laten aansluiten op de leerlijn erfgoed. Na diverse gesprekken is geconcludeerd door CultuurSchakel dat, gezien het feit dat het Cultuurmenu uit een menu-aanbod bestaat, het niet mogelijk is te participeren in de Haagse Ladekast. De Cultuurmenulessen mogen wel afzonderlijk in de Haagse Ladekast aangeboden worden, maar dan valt de structuur van het Cultuurmenu uiteen. De Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea heeft besloten nogmaals met de Gemeente Den Haag hierover te gaan praten. Voorlopig gaan beide organisaties een eigen weg.

Colofon

Uitgave van

Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea

Stadhouderslaan 37

2517 HV Den Haag

Postbus 30313

2500 GH Den Haag

T. 070 338 14 58

Tekst: Sandra Bal, hoofd Projectenbureau Haagse Musea

Redactie: Bestuur Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea,
Projectenbureau Haagse Musea

Fotografie: Haagse Musea/archieven en Chelsey Honders

Ontwerp: Eindeloos, Vivienne van Leeuwen

Illustratie: Josje van Koppen (pag. 4)

Oplage: 150

Datum: maart 2017

Met dank aan:

Fonds 1818

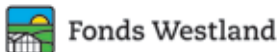
VSBfonds,
iedereen doet mee

ZABAWAS

Den Haag

Financiering onderzoek Cultuurmenu voor voortgezet onderwijs in Den Haag

Escher in Het Paleis
 Lange Voorhout 74
 2514 EH Den Haag
 070-4277729 (Brenda Breeuwsma)
 bbreeuwsma@escherinhetpaleis.nl
 www.escherinhetpaleis.nl

Gemeente Den Haag
Afdeling Monumentenzorg en Welstand
 Spui 70, 2511 BT Den Haag
 070-3534083 (Elise Mutter)
 monumentenzorg@denhaag.nl
 www.monumentenzorg.nl

Dienst Stadsbeheer
Afdeling Archeologie
 Prins Hendrikstraat 39
 2518 HH Den Haag
 070-3536639 (Nancy van der Hoven)
 nancy.vanderhoven@denhaag.nl
 www.denhaag.nl/archeologie

Haags Gemeentearchief
 Spui 70
 2511 BT Den Haag
 070-3537041 (Sanderijn Schuur)
 sanderijn.schuur@denhaag.nl
 www.gemeentearchief.denhaag.nl

Gemeentemuseum Den Haag
 Stadhouderslaan 41
 2517 HV Den Haag
 070-3381120 (Marieke van Dijk)
 educatie@gemeentemuseum.nl
 www.gemeentemuseum.nl

Haags Historisch Museum
 Korte Vijverberg 7
 2513 AB Den Haag
 070-3123065 (Marieke van Os-Lustig)
 educatie@haagshistorischmuseum.nl
 www.haagshistorischmuseum.nl

Humanity House
 Prinsegracht 8
 2512 GA Den Haag
 070-3100053 (Jolijn Fortmann)
 educatie@humanityhouse.org
 www.humanityhouse.org

Kinderboekenmuseum
 Prins Willem-Alexanderhof 5
 2595 BE DEN HAAG
 070-3339631 (Jessica Brul)
 groepsbezoek@kinderboekenmuseum.nl
 www.kinderboekenmuseum.nl

Louwmanmuseum
 Leidsestraatweg 57
 2594 BB Den Haag
 070-3047372 (Debby van Rijswijk)
 d.vanrijswijk@louwmanmuseum.nl
 www.louwmanmuseum.nl

Mauritshuis
 Plein 29
 2511 CS Den Haag
 070-3023436 (Jacqueline de Wit)
 educatie@mauritshuis.nl
 www.mauritshuis.nl

De Mesdag Collectie
 Laan van Meerdervoort 7f
 2517 AB Den Haag
 Tel +31 (0)70 362 14 34
 educatie@demesdagcollectie.nl

Museon
 Stadhouderslaan 37
 2517 HV Den Haag
 070-3381463 (Marjolijn Janssen)
 educatie@museon.nl
 www.museon.nl

Museum de Gevangenpoort
 Buitenhof 33
 2513 AH Den Haag
 070-3460861 (Wilma Mekking)
 info@gevangenpoort.nl
 www.gevangenpoort.nl

Museum Meermanno
 Prinsessegracht 30
 2514 AP Den Haag
 070-3462700 (Winnifred Dijkstra)
 dijkstra@meermanno.nl
 www.meermanno.nl

Museum Beelden aan Zee
 Harteveltstraat 1/boulevard
 2586 EL Scheveningen
 070-3589076 (Maartje van der Weerd)
 educatie@beeldenaanzee.nl
 www.beeldenaanzee.nl

Muzee Scheveningen
 Neptunusstraat 92
 2586 GT Scheveningen
 070-3500830 (Patty Demper)
 p.demper@muzee.nl
 www.muzee.nl

Nationaal Archief
 Prins Willem-Alexanderhof 20
 2595 BE Den Haag
 06-55267929 (Ellen Loozen)
 educatie@nationaalarchief.nl
 www.nationaalarchief.nl

Panorama Mesdag
 Zeestraat 65
 2518 AA Den Haag
 070-3106665 (Marije Beckers)
 info@panorama-mesdag.com
 www.panorama-mesdag.nl

